

K o m e n s k ý a m y - 16. ročník, 2018

Téma kategorie C: Domov

Metodická poznámka pro pedagogy

Tak jak je to vlastně s domovem? Jak rozumět tomuto pojmu? Vždyť víme, že se tento výraz objevuje značně často a v nejrůznějších souvislostech a situacích.

Pochopit a popsat „domov“ je vlastně obecně velmi nesnadné a možná objektivně vzato nemožné. Vždyť domov - to je o prožívání, o rozdílu mezi tím, co je pro nás domovem, a cizotou, mezi nenápadností domova a cizokrajností dálek. Domov je to, co je prostoupeno důvěrnou známostí, nenápadností a každodenností, která však nemá rys banality, ale je opakem cizoty, exotiky. Mimochodem, abychom poznali, co je pro člověka domov, musíme z něj odejít, být vyhnáni, ztratit ho. Abychom nabyli vědomí důležitosti domova, musíme zakusit ono „mezi“, rozdíl. To je často spojeno s duševním strádáním, bolestí ze ztráty. Mnoho Komenského textů o tom svědčí a platí to i pro všechny generace emigrantů, kteří z nejrůznějších pohnutek opustili své domovy a svou vlast, kterou rovněž považovali za svůj domov. Tento stesk, jakkoli zastírán, se stal trvalou součástí jejich duševního života.

K domovu patří pravidelný chod života: v čase k odpočinku a k práci, k občerstvení a spánku, k zábavě a zaměstnání, k jídlu a milování. Blízkost totiž není jen prostorová, nýbrž i časová, je něčím jako čtvrtou dimenzí času. Třemi prvními jsou minulost, přítomnost a budoucnost. Rozděluje se zde a setkává mládí a stáří, dětství a dospělost. Domov je místem setkávání generací. Domov je též setkáním muže a ženy. Muž přináší a žena uchovává, je zde přítomna expandující budoucnost i opatrovaná minulost. Jen toto vzájemné doplňování se stmeluje v přítomnost jako současnost, shromažďuje a vytváří onu čtvrtou dimenzi – blízkost, důvěrnost, jednotu jinak odděleného. Jen tato komplementarita vytváří domov. Domov je to místo na světě, do něhož jsme přijati. Domov je pro člověka středem přirozeného světa, je to místo, kde jsme nejvíce sami sebou.

Český filozof a znalec Komenského myšlení Jan Patočka užívá pro domov také Komenského obrat „hlubina bezpečnosti“, je to ta část světa, která je nejvíce lidsky proniknuta, věci jsou zde téměř orgány našeho života. Domov je něco jako rozšířený organismus, je naším prodlouženým tělem.

Prožitek domova nás provází po celý život, v něm se pohybujeme jakoby bezděčně, poslepu a s jistotou. Abychom tak mohli činit, musí být domov domovem, tedy zabydlený, zútulněný, zařízený – proto najednou zjišťujeme, že nemůžeme vyhodit staré hračky, aniž bychom se s nimi nezbavili části našeho dětství, staré pohlednice, aniž bychom nerezignovali na vztahy k lidem, kteří už třeba nejsou mezi námi. Blízké není nikdy banální. Blízkost se nedává, o blízkost je potřeba usilovat, je vždy společným dílem muže a ženy, rodičů a dětí, starých a mladých.

Domov je místem intimity a útočištěm, z něhož se nám otevírá svět. Člověk je bytostí dálek, a proto potřebuje domov. Bez domova je člověk rozptýlenou bytostí bez kořenů, v tomto smyslu je domov „stabilitas loci“, tedy stabilitou místa.

Domov je především pohostinná štědrost. Dokonce bychom mohli říci: domov není anonymní, má svou tvář. K intimitě domova patří, že dostáváme vždy více, než můžeme vrátit, bereme tak, že se

nezamýšlíme nad reciprocitou nebo závazky, bereme, i když nevíme, co nás to bude stát, dáváme, ač nemáme jistotu návratnosti.

Jsou však i další momenty, které je možné vzít v úvahu, když se pokoušíme zamyslet nad obsahem pojmu „domov“. Vraťme se k prostému fenoménu „domov“, jenž je středobodem našich životů, kam se vracíme ve stáří, kdy platí: „Já se tam vrátím, já se tam i poslepu vrátím!“ (F. Halas) Proč je domov viditelný a pochopitelný jen z ciziny. Jak je to možné, že o domově víme jen z dálky? Proč je dnes domov tak potřebný? Ztrácí se? Mnoho vyléčených drogově závislých mluví o domově jako o tom nejvyšším a jediném. Proč nedáme těmto dětem domov, vždyť bychom odstranili jejich útky do vlastních chemických světů.

Současný člověk je planetární bytostí. Co to znamená? Nejde o nic jiného než o to, že je všude tak trochu doma a nikde není tak úplně doma. Současný člověk je „Američan“, u kterého je normální, že mění své domovy, mění svá zaměstnání. Mnozí mají svůj domov jen „na kolečkách“, jezdí celý život ze státu do státu. Jedou tam, kde je teplo, kde je práce, kde jsou podmínky k dobrému přežívání. Pak se samozřejmě jeví konzervativní Evropan, jenž se nechce kvůli práci stěhovat, jako umíněný ignorant, jenž není schopný pochopit moderní typ doby. Je to prostě stará struktura. Celá planeta je místem k pobytu. Je možno si založit rodinu v Asii, v Africe, a nic nám nebude scházet. Je to tak opravdu, že nám nebude nic scházet?

O planetárním charakteru současného člověka vypovídá nejvíce jeho řeč. Odcizuje se promlouvajícimu. Slova se osamostatňují, již nejsou napojena na určité místo v určitém čase. Nastává období, kdy se člověk odcizuje sám sobě, a to se ukazuje nejvíce v řeči. Ale řeč a domov patří k sobě. Řeč je květem úst, vykvétá v ústech, ale člověk „koření“ v Zemi, kde je jeho domov. Jen si vzpomeňme na Karla Hynka Máchu, nakonec pozdravuje jen Zemi, Zemi krásnou, Zemi milovanou. Co se to stalo s domovem?

„Mladí nejsou tak staří, aby mohli být opravdu mladí,“ říká filozof Heidegger, a tato myšlenka platí především pro zakládání domova. Chtějí si užívat mládí, a protože žijí v době „konsumní“, v níž ono „sum“ (jsem) je odvozováno z věcí kolem nás, a latinská předpona „con“ umožňuje shodu, sounáležitost, spojení (viz mnohá další podobná slova). Ale omezení a soustředění se jen na věci, a to zejména materiální, z nichž čerpáme smysl našich životů, naráží na zeď lhostejnosti a podstatné neukončenosti. Slast a hédoné (libost, příjemnost) jsou možné jedině za podmínky strasti a nedostatku. Nejvyšším dobrem nemůže být „užít si!“, protože slast je podmíněna svým opakem. A vše, co potřebuje opak, nemůže být tím nejlepším. To je známo již více než dva tisíce let. Ale čas je v tomto ohledu nepodstatná záležitost. I těch dva tisíce je málo. Domov je prodloužením našeho těla a prodloužením domova se konstituuje krajina. Vrstáme do krajiny, stejně jako vrstáme do domova, jenž nese stopy naší základní tělesnosti.

Domov vzniká zakládáním, nikoli založením. To znamená, že se postupně a zvolna vytváří v tisíci obměnách a podobách. Řečeno jednoduše, nejde o žádný akt státní moci, není možné domov zakládat zákonem a úředním rozhodnutím, i když podmínky pro vznikání domova jsou určité v těchto rukách.

Prožitek domova je něco, co je podle většiny myslitelů o tomto fenoménu nevyřčeně dobré a co nás vždy znovu a znovu zachraňuje. Pokud bude chybět našim dětem domov, co jim zbude? Proto je fenomén domova vlastně neměřitelným jevem, není uchopitelný myšlením „more geometrico“

(myšlení vycházející z matematiky a napodobující její axiomy). Čekárny našich psychoterapeutů jsou plné těch, kteří mají rozbité domovy a nevyznají se ve světě, nemohou vydržet sami se sebou.

Babička Boženy Němcové je kniha jen a jen o domově. Všichni ji známe a víme, že se domov jako fenomén dosahuje v životním pohybu do posledních chvil života daného člověka. V tom spočívá nejdůležitější význam domova. Smysl domova prozařuje všechny strastiplné chvíle. Jak asi musí být tomu, kdo domov nepoznal, ale zná jen náhradní rodinu, která pečlivě dbala na všechny funkce biologické rodiny...Fenomén domova i rizika jeho ztráty je nadčasový. Lidstvo je neustále z mnoha příčin v pohybu, a proto jde i v současnosti o téma vysoce aktuální.

Uvedený text má sloužit především jako inspirace pro pedagogy, kteří budou se svými studenty na tématu pracovat.

Doporučeným postupem by mohl být například tzv. brainstorming, který by pedagog předřadil vlastnímu zpracování tématu, jež má mít formu eseje nebo úvahy. Tento postup by po doplnění myšlenkami obsaženými v této metodické části usnadnil jemu i studentům lépe se v problematice domova orientovat a případně provést užší tematický výběr pro zpracování vlastního textu.